

TRƯỜNG ĐẠI HỌC BÁCH KHOA HÀ NỘI
VIỆN TOÁN ỨNG DỤNG VÀ TIN HỌC

—o0o—

VĨNH THỨC VÀ ỨNG DỤNG TRONG
BÀI TOÁN ĐẾM TỔ HỢP

ĐỒ ÁN III

Chuyên ngành: **TOÁN TIN**

Chuyên sâu: Xác suất rời rạc

Giảng viên hướng dẫn: **TS. TRẦN MẠNH TUẤN**

Họ và tên sinh viên: **LAI ĐỨC THẮNG**

Số hiệu sinh viên: **20163830**

Lớp: **Toán Tin K61**

HÀ NỘI - 2020

Mục lục

Lời mở đầu	1
1 Vĩnh thức	4
1.1 Khái niệm	4
1.2 Phỏng đoán của Van der Waerden	4
2 Lý thuyết thông tin	9
2.1 Khái niệm	9
2.2 Entropy	9
2.3 Entropy có điều kiện	10
3 Entropy và bài toán Vĩnh thức	14
3.1 Đồ thị hai phía	14
3.1.1 Khái niệm	14
3.1.2 Tính chất	15
3.1.3 Ứng dụng	15
3.2 Định lý Brégman	16
4 Hình vuông Latin	21
4.1 Khái niệm	21
4.2 Mô hình bài toán	22
Tổng kết	26
Tài liệu tham khảo	27

Lời mở đầu

Để xác định các tính chất của một ma trận, sẽ rất hữu ích khi ta nghiên cứu một số hàm liên quan đến các thành phần của một ma trận. Do đó, trong báo cáo đề án III này, em xin trình bày về một trong những hàm đó, vĩnh thức, các tính chất, bất đẳng thức liên quan đến vĩnh thức của một ma trận và áp dụng để giải quyết bài toán đếm tổ hợp: xác định số hình vuông Latin bậc n . Bố cục của đề án “Vĩnh thức và ứng dụng trong bài toán đếm tổ hợp” bao gồm:

- **Chương 1: Vĩnh thức**

Khái niệm vĩnh thức của ma trận M (ký hiệu: $\text{per}(M)$) và chứng minh phỏng đoán của Van der Waerden để tìm chặn dưới phù hợp cho vĩnh thức.

- **Chương 2: Lý thuyết thông tin**

Trình bày kiến thức cơ sở lý thuyết về thông tin và độ đo cơ bản của thông tin là Entropy; khái niệm về entropy có điều kiện và một số quan hệ giữa các đại lượng trong entropy có điều kiện

- **Chương 3: Entropy trong bài toán Vĩnh thức**

Nhắc lại các khái niệm cơ bản về đồ thị, đồ thị hai phía, mối liên hệ giữa ma trận $M/0,1$ và đồ thị hai phía: số lượng các ghép cặp hoàn hảo $= \text{per}(M)$, từ đó sử dụng entropy từ lý thuyết thông tin để chứng minh một định lý về vĩnh thức của Brégman, thông qua đó xác định được một chặn trên phù hợp cho giá trị này.

- **Chương 4: Hình vuông Latin**

Giới thiệu hình vuông Latin và ứng dụng của vịnh thức trong bài toán tổ hợp tìm số hình vuông Latin bậc n .

Em xin chân thành cảm ơn thầy Trần Mạnh Tuấn đã trực tiếp hướng dẫn và chỉ ra những điểm còn thiếu sót trong bài để em nhanh chóng khắc phục và hoàn thành bài báo cáo một cách tốt nhất. Do kiến thức còn hạn hẹp không tránh khỏi những thiếu sót trong cách hiểu và trình bày. Em rất mong nhận được sự đóng góp ý kiến của quý thầy cô để bản báo cáo của em đạt được kết quả tốt hơn. Em xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, tháng 6 năm 2020

Sinh viên thực hiện

Lai Đức Thắng

Chương 1

Vĩnh thức

Nội dung chính của chương này dựa theo chương 24 của cuốn sách “Proofs from THE BOOK”, Martin Aigner, Günter M. Ziegler, , 6th Edition.

1.1 Khái niệm

Giả sử $M = (m_{ij})$ là ma trận số thức $n \times n$. Khi đó vĩnh thức (Permanents) của ma trận M (kí hiệu là per):

$$per M = \sum_{\sigma \in S_n} m_{1\sigma(1)} m_{2\sigma(2)} \dots m_{n\sigma(n)}$$

trong đó S_n là tập tất cả các hoán vị của $\{1, 2, \dots, n\}$.

1.2 Phỏng đoán của Van der Waerden

Khác với định thức, có thể tính toán nhanh chóng (sử dụng phép khử Gauss), việc tính toán với vĩnh thức là khá khó khăn. Một vài nghiên cứu gần đây về vĩnh thức xem xét về xấp xỉ và giới hạn của giá trị này. Trong nội dung bài báo cáo này ta xem xét đến một định lý nổi tiếng về vĩnh thức và chứng minh của nó. Một ma trận $M = (m_{ij})$ được gọi là *ngẫu nhiên kép* (*doubly stochastic*) nếu các phần tử của ma trận là các số thực không âm sao cho tổng theo mỗi hàng hoặc mỗi cột bằng 1. Năm 1926 Bartel L.

Vander Waerden đưa ra phỏng đoán:

$$\text{per } M \geq \frac{n!}{n^n}$$

đúng với mọi ma trận *ngẫu nhiên kép* $n \times n$. Dấu "=" xảy ra khi và chỉ khi $M = (m_{ij})$, trong đó $m_{ij} = \frac{1}{n}$ với mọi i và j . Phỏng đoán này chưa được giải quyết trong hơn 50 năm, cho đến khi được xác nhận bởi G. P. Egorchev và D. I. Falikman vào năm 1981. Sau đó, vào năm 2007, Leonid Gurvits đưa ra một chứng minh ngắn gọn và hoàn toàn khác biệt. Trước hết ta sẽ phát biểu lại định lý.

Định lý 1. *Đặt $M = (m_{ij})$ là ma trận ngẫu nhiên kép $n \times n$. Khi đó*

$$\text{per } M \geq \frac{n!}{n^n} \quad (1.1)$$

Dấu "=" xảy ra khi và chỉ khi $m_{ij} = \frac{1}{n}$ với mọi i và j .

Đầu tiên ta sẽ chuyển ma trận về dạng đa thức. Với mọi ma trận $n \times n$ $M = (m_{ij})$, ta xây dựng một đa thức $p_M(x) \in R_{[x_1, \dots, x_n]}$,

$$p_M(x) = p_M(x_1, \dots, x_n) := \prod_{i=1}^n \left(\sum_{j=1}^n m_{ij} x_j \right).$$

Tiếp theo ta định nghĩa đạo hàm của $p_M(x) \in R_{[x_1, \dots, x_n]}$ theo biến x_n :

$$p'(x_1, \dots, x_{n-1}) := \frac{\partial p(x)}{\partial x_n} \Big|_{x_n=0}$$

Quan sát rằng p là đa thức thuần nhất bậc n với n biến, khi đó p' là đa thức thuần nhất bậc $n-1$ với $n-1$ biến. Tổng quát, với $i = 0, 1, \dots, n$

$$q_i(x_1, \dots, x_i) := \frac{\partial^{n-i} p(x)}{\partial x_n \dots \partial x_{i+1}} \Big|_{x_n=x_{n-1}=\dots=x_{i+1}=0}$$

Từ công thức trên ta nhận được một dãy $(q_n, q_{n-1}, \dots, q_0)$, trong đó $q_n = p$ và $q_{i-1} = q'_i$ với $1 \leq i \leq n$ và q_0 là hệ số của $x_1 x_2 \dots x_n$ trong đa thức p . Thêm nữa, nếu p là đa thức thuần nhất bậc n , thì q_i là đa thức thuần nhất bậc q_i . Xét dãy sinh ra bởi đa thức $p_M(x)$,

$$p_M(x) = q_n, \dots, q_i, \dots, q_0$$

Ta suy ra hai điều quan trọng sau đây:

A. $\text{per } M$ là hệ số của $x_1 x_2 \dots x_n$ trong q_n , do đó $q_0 = \text{per } M$.

B. Với $i = 1, \dots, n$ ta có

$$\deg_i q_i \leq \min\{i, \lambda_M(i)\}, \quad (1.2)$$

trong đó $\deg_i q_i$ kí hiệu là bậc của x_j trong $q_i(x_1, \dots, x_n)$ và $\lambda_M(i)$ là số các giá trị khác 0 trong cột thứ i của ma trận M .

Thật vậy, ta có $\deg_i q_i \leq i$ vì q_i là đa thức thuần nhất bậc i , trong khi $\deg_i q_i \leq \deg_i q_n \leq \lambda_M(i)$ là hiển nhiên theo định nghĩa của $p_M(x)$.

Sau đây là ý tưởng chính của chứng minh: Ta liên kết một tham số với mỗi đa thức p và xác định một cận dưới cho tham số đó khi truyền từ p sang p' .

Ta kí hiệu \mathbb{R}_+ là tập các số thực không âm và $p(x) \in \mathbb{R}_{+[x_1, \dots, x_n]}$ là đa thức trong đó các hệ số của $p(x)$ là không âm. Với số phức $z \in \mathbb{C}$, đặt $\text{Re}(z)$ và $\text{Im}(z)$ lần lượt là phần thực và phần ảo của z . Đặt $\mathbb{C}_+ = \{z \in \mathbb{C} : \text{Re}(z) \geq 0\}$ và $\mathbb{C}_{++} = \{z \in \mathbb{C} : \text{Re}(z) > 0\}$. Kí hiệu này mở rộng với \mathbb{R}_+^n và \mathbb{C}_+^n . Ví dụ, $z = (z_1, \dots, z_n) \in \mathbb{C}_{++}^n$ đúng nếu $\text{Re}(z_i) > 0$ với mọi i .

Với mọi đa thức $p(x) \in \mathbb{R}_{+[x_1, \dots, x_n]}$ ta định nghĩa **capacity** của p , kí hiệu $\text{cap}(p)$ bởi:

$$\text{cap}(p) := \inf \{p(x) : x \in \mathbb{R}_+^n, \prod_{i=1}^n x_i = 1\}$$

Đặc biệt $\text{cap}(p) \geq 0$ vì p chỉ có các hệ số không âm, và nếu p là hằng số ($p(x) \equiv c$) thì $\text{cap}(p) = c$. Ngoài ra ta cần hàm $g : \mathbb{N}_0 \rightarrow \mathbb{R}$ với $g(0) := 1$ và

$$g(k) := \left(\frac{k-1}{k}\right)^{k-1} \text{ với } k \geq 1.$$

Sử dụng bất đẳng thức $1+x \leq e^x$ 2 lần, ta được

$$\frac{g(k+1)}{g(k)} = \frac{k}{k+1} \left(\frac{k^2}{k^2-1}\right)^{k-1} < e^{-\frac{1}{k+1}} e^{\frac{1}{k^2-1}} = 1$$

với $k \geq 1$. Do đó, g là hàm không tăng, $g(0) = g(1) > g(2) > \dots$.

Ta gọi đa thức $p(x) \in \mathbb{R}_{+[x_1, \dots, x_n]}$ là *H-ổn định* nếu đa thức này không có nghiệm trên \mathbb{C}_{++}^n .

Mệnh đề Gurvits Nếu $p(x) \in \mathbb{R}_{+[x_1, \dots, x_n]}$ là *H-ổn định* và thuần nhất bậc n , khi đó hoặc $p' \equiv 0$ hoặc p' là *H-ổn định* và thuần nhất bậc $n-1$. Trong cả hai trường hợp

$$\text{cap}(p') \geq \text{cap}(p) \cdot g(\deg_n p) \quad (1.3)$$

Chứng minh Định lý 1. Đặt $M = (m_{ij})$ là ma trận ngẫu nhiên kép $n \times n$. Ta đã biết $p_M(x)$ là đa thức thuần nhất bậc n . Khi đó hai khẳng định dưới đây là đúng:

Khẳng định 1. $p_M(x)$ là H -ổn định

Bằng phản chứng, giả sử x là nghiệm của $p_M(x)$. Từ $p_M(x) = \prod_{i=1}^n (\sum_{j=1}^n m_{ij} x_j) = 0$ suy ra $\sum_{j=1}^n m_{ij} x_j = 0$ nên $\sum_{j=1}^n m_{ij} \operatorname{Re}(x_j) = 0$. Điều này trái với giả thiết $x \in \mathbb{C}_{++}^n$, vì $m_{il} > 0$ với một vài giá trị l .

Khẳng định 2. $\operatorname{cap}(p_M) \operatorname{cap}(p_M) = 1$

Chứng minh. Trước tiên ta nhắc lại bất đẳng thức AM – GM: Với $a_1, \dots, a_n, p_1, \dots, p_n \in \mathbb{R}_+$ thoả mãn $\sum_{i=1}^n p_i = 1$ ta có

$$\sum_{i=1}^n p_i a_i \geq a_1^{p_1} \dots a_n^{p_n}. \quad (1.4)$$

Chọn bất kì giá trị $x \in \mathbb{R}_+^n$ với $\prod_{j=1}^n x_j = 1$. Áp dụng bất đẳng thức AM-GM:

$$\begin{aligned} p_M(x) &= \prod_{i=1}^n \left(\sum_{j=1}^n m_{ij} x_j \right) \geq \prod_{i=1}^n \prod_{j=1}^n x_j^{m_{ij}} \\ &= \prod_{j=1}^n \prod_{i=1}^n x_j^{m_{ij}} = \prod_{j=1}^n x_j^{\sum_{i=1}^n m_{ij}} \\ &= \prod_{j=1}^n x_j = 1 \end{aligned}$$

do đó $\operatorname{cap}(p_M) \geq 1$.

Mặt khác,

$$p_M(1, 1, \dots, 1) = \prod_{i=1}^n \left(\sum_{j=1}^n m_{ij} \right) = \prod_{i=1}^n 1 = 1, \quad (1.5)$$

□

Vì $p_M(x)$ là H -ổn định, ta có thể áp dụng mệnh đề (1.3) nhiều lần để đưa ra kết luận mọi đa thức q_i đều là H -ổn định, sao cho với mỗi giá trị của i :

$$\operatorname{cap}(q_{i-1}) \geq \operatorname{cap}(q_i) g(\deg_i q_i) \geq \operatorname{cap}(q_i) g(\min\{i, \lambda_M(i)\}), \quad (1.6)$$

trong đó bất đẳng thức thứ hai được suy ra từ (1.2) với g là hàm giảm.

Lặp lại (1.6) bắt đầu với $\text{cap}(p_M) = 1$, ta có:

$$\begin{aligned} \text{per } M = q_0 &\geq \prod_{i=1}^n g(\min\{i, \lambda_M(i)\}) \\ &\geq \prod_{i=1}^n g(i) = \prod_{i=1}^n \left(\frac{i-1}{i} \right)^{i-1} = \prod_{i=1}^n i \frac{(i-1)^{i-1}}{i^i} = \frac{n!}{n^n} \end{aligned}$$

□

Chương 2

Lý thuyết thông tin

2.1 Khái niệm

Lý thuyết thông tin (Information Theory) là một nhánh toán ứng dụng quan tâm đến các vấn đề định lượng (quantification), lưu trữ (storage) và truyền thông (communication) của thông tin. Lý thuyết thông tin được khởi xướng bởi Claude E. Shannon vào năm 1948 với bài báo khoa học có tiêu đề “A Mathematical Theory of Communication” đặt nền móng nghiên cứu nền tảng về các giới hạn liên quan đến xử lý tín hiệu (signal processing) và các thao tác truyền thông (communication operations) như nén dữ liệu. Phần lớn ứng dụng của lý thuyết thông tin thường liên quan đến việc nén dữ liệu (ZIP, MP3, JPEG, ...) và mã hóa kênh (truyền dữ liệu số qua đường dây điện thoại, ...).

2.2 Entropy

Trong lý thuyết thông tin, một độ đo cơ bản của thông tin là entropy, thường được diễn đạt dưới dạng số lượng bit cần thiết trung bình để lưu trữ hoặc dẫn truyền. Entropy lượng hóa sự không chắc chắn trong việc dự đoán giá trị của một biến ngẫu nhiên. Ví dụ như, xác định kết quả của một lần tung đồng xu công bằng (hai kết quả có khả năng như nhau) cho ít thông tin hơn (entropy nhỏ hơn) là xác định kết quả của một lần tung xúc sắc (sáu kết quả có khả năng như nhau).

Giả sử X là một biến ngẫu nhiên nhận các giá trị $\{a_1, \dots, a_n\}$ với xác suất $Pr(X = a_i) =$

p_i . Nó giúp ta suy nghĩ về việc coi X là một phép thử với các khả năng là a_i , giống như việc tung một xúc xắc với các khả năng là số chấm trên xúc xắc đó 1, 2, 3, 4, 5, 6. Vậy lượng thông tin (về trung bình) nhận được từ phép thử trên là bao nhiêu? Với biến ngẫu nhiên rời rạc X nhận các giá trị $\mathcal{X} = \{x_1, \dots, x_n\}$ và hàm phân phối xác suất $Pr(X)$ thì Entropy của X là:

$$H(X) = \sum_{i=1}^n Pr(x_i) \log_b \frac{1}{Pr(x_i)},$$

trong đó ta quy ước $0 \cdot \log(\frac{1}{0}) = 0$ (giả định rằng tổng chỉ được lấy trên các phần tử $x \in \mathcal{X}$ sao cho $Pr(X = x) > 0$). Khi đó *giá (support)* của biến ngẫu nhiên X là: $supp X := \{a : Pr(X = a) > 0\}$. Biểu thức trên cũng có thể được viết lại thành:

$$H(X) = - \sum_{i=1}^n Pr(x_i) \log_2 Pr(x_i)$$

Đôi lúc để ký hiệu tiện lợi và dễ nhìn hơn chúng ta có thể viết lại công thức Entropy với vector xác suất $p = (p_1, \dots, p_n)$ với $p_i = Pr(X = x_i)$. Khi đó:

$$H(X) = - \sum_{i=1}^n p_i \log_2 p_i$$

Xét một ví dụ, nếu X là sự kiện tung một đồng xu với $Pr(X = \text{ngửa}) = p$, khi đó theo công thức của Shannon cho ta hàm $H(X_{p,1-p}) = -p \log_2 p - (1-p) \log_2 (1-p)$

2.3 Entropy có điều kiện

Giả sử X và Y là hai biến ngẫu nhiên nhận các giá trị lần lượt $\{a_1, \dots, a_m\}$ và $\{b_1, \dots, b_n\}$. Entropy hợp (*joint entropy*) của 2 biến ngẫu nhiên X và Y là:

$$H(X, Y) = - \sum_{i=1}^n p_i \log_2 p_i$$

Nếu $p(b_j|a_i) := Pr(Y = b_j|X = a_i)$ là xác suất có điều kiện của b_j khi biết a_i . Khi đó entropy có điều kiện của Y nếu ta biết kết quả của X là a_i là:

$$H(Y|a_i) := - \sum_{j=1}^n p(b_j|a_i) \log_2 p(b_j|a_i)$$

Nếu lấy giá trị kì vọng của biểu thức trên với tất cả các khả năng của X , ta thu được:

$$H(Y|X) := \sum_{i=1}^n p(a_i)H(Y|a_i)$$

chính là entropy có điều kiện của Y khi biết X . Sau đây ta sẽ xem một số mối quan hệ giữa các đại lượng ở trên.

Mệnh đề 1. *Giả sử X và Y là hai biến ngẫu nhiên nhận các giá trị trong tập \mathcal{X} và \mathcal{Y} . Ta có một số kết quả sau:*

- (A) $H(X) \leq \log_2(|\text{supp}X|)$. Dấu "=" xảy ra khi và chỉ khi X là phân phối đều trên $\text{supp} X$, tức $Pr(X = a) = \frac{1}{n}$ với $a \in \text{supp} X$, $n = |\text{supp} X|$
- (B) $H(X, Y) = H(X) + H(Y|X)$, và tổng quát ta có $H(X_1, \dots, X_n) = H(X_1) + H(X_2|X_1) + \dots + H(X_n|X_1, \dots, X_{n-1})$.
- (C) $H(X, Y) \leq H(X) + H(Y|X)$. Dấu "=" xảy ra khi và chỉ khi X và Y là độc lập.
- (D) Nếu $\text{supp} X$ được chia thành d tập E_1, \dots, E_d sao cho $E_j := \{a \in \text{supp} X : |\text{supp}(Y|a)| = j\}$ thì:

$$H(Y|X) \leq \sum_{j=1}^d Pr(X \in E_j) \log_2 j.$$

Chứng minh mệnh đề 1.

- (A) Không mất tính tổng quát, giả sử $p_i > 0 \forall i$. Áp dụng bất đẳng thức **AM-GM** (1.4): Đặt $a_i = \frac{1}{p_i}$ và lấy $\log 2$ vế, ta được:

$$H(X) = \sum_{i=1}^n p_i \log_2 \frac{1}{p_i} \leq \log_2 \left(\sum_{i=1}^n p_i \frac{1}{p_i} \right) = \log_2 n.$$

Dấu "=" xảy ra khi và chỉ khi $p_1 = \dots = p_n = \frac{1}{n}$.

(B)

$$\begin{aligned}
H(X, Y) &= - \sum_{i,j} p(a_i, b_j) \log_2 p(a_i, b_j) \\
&= - \sum_{i,j} p(a_i, b_j) \log_2 p(a_i) p(b_j|a_i) \\
&= - \sum_{i,j} p(a_i, b_j) [\log_2 p(a_i) + \log_2 p(b_j|a_i)] \\
&= - \sum_{i,j} p(a_i, b_j) \log_2 p(a_i) - \sum_{i,j} p(a_i, b_j) \log_2 p(b_j|a_i) \\
&= - \sum_{i,j} p(a_i, b_j) \log_2 p(a_i) - \sum_{i,j} p(a_i) \cdot p(b_j|a_i) \log_2 p(b_j|a_i) \\
&= - \sum_{i=1}^m p(a_i) \log_2 p(a_i) \sum_{j=1}^n p(b_j|a_i) + H(Y|X) \\
&= - \sum_{i=1}^m p(a_i) \log_2 p(a_i) + H(Y|X) = H(X) + H(Y|X).
\end{aligned}$$

$$(\text{Do } \sum_{j=1}^n p(b_j|a_i) = \sum_{j=1}^n \frac{P(b_j, a_i)}{P(a_i)} = \frac{1}{P(a_i)} \sum_{j=1}^n P(b_j, a_i) = \frac{1}{P(a_i)} P(a_i) = 1)$$

$$(C) \text{ Vì } Pr(X = x) = \sum_{y \in \mathcal{Y}} Pr(X = x, Y = y),$$

$$H(X) + H(Y) = - \sum_{x,y} Pr(X = x, Y = y) \log(Pr(X = x) \cdot Pr(Y = y)).$$

sử dụng bất đẳng thức, ta có:

$$\begin{aligned}
H(X, Y) - (H(X) + H(Y)) &= \sum_{x,y} Pr(X = x, Y = y) \log \left(\frac{Pr(X = x) \cdot Pr(Y = y)}{Pr(X = x, Y = y)} \right) \\
&\leq \log \left(\sum_{x,y} Pr(X = x) \cdot Pr(Y = y) \right) \\
&= \log 1 = 0
\end{aligned}$$

Dấu "=" xảy ra khi và chỉ khi X, Y độc lập với nhau. Dấu ">" xảy ra khi và chỉ khi X, Y độc lập với nhau.

(D) Ta có $\text{supp}(Y|a) = \{b : Pr(Y = b|X = a) > 0\}$. Vì $Pr(Y = b|X = a)$ là 1 biến ngẫu nhiên trên tập $\text{supp}(Y|a)$ (Do $\sum_{i=1}^m Pr(Y = b_i|a) = 1$) Tiến hành chia tập $\text{supp} X$ thành các tập con E_j theo giả thuyết và sử dụng kết quả từ (A), ta có:

$$\begin{aligned}
H(X, Y) &= \sum_{i=1}^m p(a_i) H(Y|a_i) \\
&= \sum_{j=1}^d \sum_{a \in E_j} p(a) H(Y|a) \\
&\leq \sum_{j=1}^d \sum_{a \in E_j} p(a) \log_2 j \\
&= \sum_{j=1}^d Pr(X \in E_j) \log_2 j.
\end{aligned}$$

□

Chương 3

Entropy và bài toán Vĩnh thức

Nội dung chính của chương này dựa theo chương 37 của cuốn sách “Proofs from THE BOOK”, Martin Aigner, Günter M. Ziegler, , 6th Edition.

Trước khi đi vào nội dung chương này, em xin nhắc lại một số định nghĩa cơ bản và thuật ngữ về đồ thị. Một đồ thị $G = (V, E)$ là một cấu trúc bao gồm tập hữu hạn các *đỉnh* V (hay được gọi là các *nút*) và tập hợp hữu hạn các *cạnh* E sao cho mỗi *cạnh* e được liên kết với một cặp *đỉnh* v và w . Khi hai đỉnh là điểm cuối của một cạnh thì ta nói chúng *kề nhau*. *Lân cận* của một đỉnh là tập các đỉnh kề với đỉnh đó.

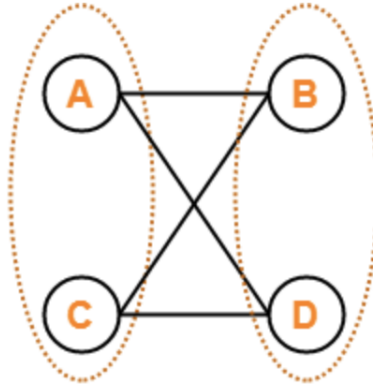
3.1 Đồ thị hai phía

3.1.1 Khái niệm

Một đồ thị đơn vô hướng $G := (V, E)$ được gọi là đồ thị hai phía nếu tồn tại một phân hoạch của tập đỉnh $V = V_1 \cup V_2$ sao cho V_1 và V_2 là các tập độc lập và thoả mãn: bất kỳ cạnh nào thuộc tập cạnh E của đồ thị cũng nối một đỉnh $\in V_1$ với một đỉnh $\in V_2$. Ta thường viết $G := (V_1 \cup V_2, E)$ để ký hiệu một đồ thị hai phía với các phân hoạch V_1 và V_2 . Nếu $|V_1| = |V_2|$ thì G được gọi là đồ thị hai phía cân bằng.

Ví dụ về đồ thị hai phía: Đồ thị (3.1) là một đồ thị hai phía vì:

- Các đỉnh của đồ thị có thể phân tách thành hai tập $V_1 = \{A, C\}$ và $V_2 = \{B, D\}$
- Các đỉnh của tập V_1 chỉ nối với các đỉnh của tập V_2 và ngược lại

Hình 3.1: Ví dụ về đồ thị hai phía

- Các đỉnh trong cùng một tập không kề với nhau
- $|V_1| = |V_2| = 2$ nên đây là đồ thị hai phía cân bằng

Một **cặp ghép** (matching) trong một đồ thị $G := (V, E)$ là tập các cạnh $M \subseteq E$ đôi một không có điểm chung. Một đỉnh của đồ thị được gọi là đã ghép (matched) nếu nó là đầu mút của một cạnh trong M . Ngược lại, ta gọi đỉnh đó là đỉnh chưa ghép (unmatched). Một cặp ghép được gọi là **hoàn hảo** (perfect matching) nếu mọi đỉnh của đồ thị đều đã được ghép.

3.1.2 Tính chất

Một đồ thị hai phía có thể được mô tả qua những cách sau:

- Một đồ thị là hai phía khi và chỉ khi nó không chứa chu trình lẻ.
- Một đồ thị là hai phía khi và chỉ khi có thể tô màu nó bằng hai màu.
- Phổ của đồ thị là đối xứng khi và chỉ khi đó là đồ thị hai phía

3.1.3 Ứng dụng

Đồ thị hai phía thường được dùng để mô hình các bài toán ghép cặp (matching problem). Một ví dụ bài toán phân công công việc. Giả sử ta có một nhóm người

P và một tập công việc J , trong đó không phải ai cũng hợp với mọi công việc. Ta có thể mô hình bài toán bằng một đồ thị với tập đỉnh là $P + J$. Nếu người p_i có thể làm công việc j_i , đồ thị sẽ có một cạnh nối giữa p_i và j_i . Định lý hôn nhân cung cấp một đặc điểm của đồ thị hai phía: tồn tại cặp ghép hoàn hảo (perfect matching).

Đồ thị hai phía được sử dụng trong lý thuyết mã hóa (coding theory) hiện đại, đặc biệt khi giải mã các codeword nhận được từ kênh. Đồ thị nhân tử (factor graph) và đồ thị Tanner là các ví dụ.

3.2 Định lý Brégman

Mô hình bài toán

Xét ma trận $n \times n$ $M = (m_{ij})$ với các phần tử $\{0, 1\}$. Ta liên kết M với một đồ thị hai phía $G_M = (U \cup V, E)$, trong đó $U = \{u_1, \dots, u_n\}$, $V = \{v_1, \dots, v_n\}$ thoả mãn:

$$u_i v_j \in E \iff m_{ij} = 1$$

Ngược lại, mọi đồ thị hai phía G với $n + n$ nút cho ta một ma trận $\{0, 1\}$ có kích thước $n \times n$ với $G = G_M$. Xét biểu thức vĩnh thức của ma trận M :

$$\text{per} M = \sum_{\sigma \in S_n} m_{1\sigma(1)} m_{2\sigma(2)} \dots m_{n\sigma(n)}$$

Khi đó, mỗi thành phần $m_{1\sigma(1)} m_{2\sigma(2)} \dots m_{n\sigma(n)}$ nhận giá trị 0 hoặc 1; bằng 1 khi và chỉ khi tập các cạnh $\{u_1 v_{\sigma(1)}, \dots, u_n v_{\sigma(n)}\}$ là một *ghép cặp hoàn hảo* (perfect matching) của G_M và ngược lại. Do đó số lượng *ghép cặp hoàn hảo* $m(G_M)$ chính là giá trị của vĩnh thức, hay $\text{per} M = m(G_M)$. Mối liên hệ giữa $G \leftrightarrow M_G$ đã minh hoạ cho một nghiên cứu về vĩnh thức. Một trong những vấn đề khó khăn đầu tiên là một phỏng đoán đưa ra bởi Henryk Minc vào năm 1967: Giả sử ma trận $M - \{0/1\}$ có tổng theo hàng d_1, \dots, d_n (tương đương với các đỉnh u_1, \dots, u_n có bậc d_1, \dots, d_n), khi đó:

$$\text{per} M \leq \prod_{i=1}^n (d_i!)^{1/d_i}.$$

Phỏng đoán trên của Minc được Lev M. Brégman chứng minh vào năm 1973. Một vài năm sau Alexander Schrijver đưa ra một chứng minh khác ngắn hơn. Tuy nhiên, trong

nội dung báo cáo này, em xin trình bày lại chứng minh của Jaikumar Radhakrishnan, sử dụng *Entropy từ lý thuyết thông tin*. Trước tiên ta nhắc lại định lý Brégman :

Định lý 1. Đặt $M = (m_{ij})$ là ma trận $n \times n$ chỉ chứa hai giá trị $\{0, 1\}$ và đặt d_1, \dots, d_n là tổng các hàng của ma trận M , hay $d_i = \sum_{j=1}^n m_{ij}$. Khi đó:

$$\text{per} M \leq \prod_{i=1}^n (d_i!)^{1/d_i}.$$

Chứng minh. Xét $G = (U \cup V, E)$ là đồ thị hai phía tương ứng với ma trận M , trong đó d_i là bậc tương ứng của các đỉnh u_i , và kí hiệu \mathfrak{S} là tập các *perfect matching* của G . Vì $\text{per} M = m(G) = |\mathfrak{S}|$ nên thay vì tìm cận trên cho $\text{per} M$ như định lý 1, ta sẽ tìm cận trên cho $|\mathfrak{S}|$. Giả sử $|\mathfrak{S}| \neq 0$ và mỗi $\sigma \in \mathfrak{S}$ là một hoán vị tương ứng $\sigma(1)\sigma(2)\dots\sigma(n)$ của các chỉ số. Vì vậy, tương ứng với mỗi giá trị $u_i \in U$ là một giá trị $v_{\sigma(i)} \in V$ theo phép song ánh σ . Ý tưởng ban đầu là chọn σ một cách ngẫu nhiên và xét biến ngẫu nhiên $X = (X_1, X_2, \dots, X_n) = (\sigma(1), \sigma(2), \dots, \sigma(n))$.

Theo mệnh đề (A),

$$H(\sigma(1), \sigma(2), \dots, \sigma(n)) = \log_2(|\mathfrak{S}|)$$

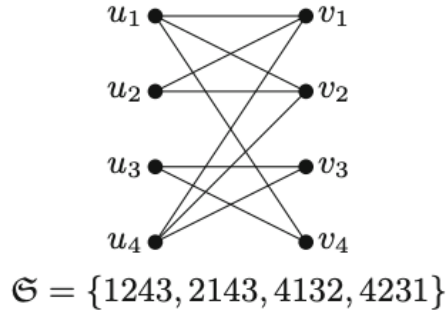
Do đó chỉ cần chỉ ra

$$H(\sigma(1), \dots, \sigma(n)) \leq \log_2 \left(\prod_{i=1}^n (d_i!)^{1/d_i} \right) = \sum_{i=1}^n \frac{1}{d_i} \log_2(d_i!). \quad (3.1)$$

Tiếp theo, sử dụng mệnh đề (B), ta có

$$H(\sigma(1), \sigma(2), \dots, \sigma(n)) = \sum_{i=1}^n H(\sigma(i) | \sigma(1), \sigma(2), \dots, \sigma(i-1)) \quad (3.2)$$

Vậy biểu thức entropy có điều kiện ở trên có ý nghĩa gì ? Nó đo mức độ không chắc chắn (*uncertainty*) về đỉnh được ghép với u_i sau khi các tập các đỉnh ghép với u_1, \dots, u_{i-1} được xác định. Cụ thể, *giá* (*support*) của biến ngẫu nhiên $\sigma(i)$ khi biết $(\sigma(1), \dots, \sigma(i-1))$ nằm trong tập chỉ số của lân cận u_i mà chưa được ghép với một trong các đỉnh u_1, \dots, u_{i-1} . Lấy ví dụ, xét đồ thị hai phía (Hình 3.2), có $|\mathfrak{S}| = 4$. Vì mọi hoán vị trong \mathfrak{S} là như nhau nên $H(\sigma(1), \dots, \sigma(4)) = \log_2 4 = 2$. Khi đó, $H(\sigma(1)) = -\frac{1}{4} \log_2 \frac{1}{4} - \frac{1}{4} \log_2 \frac{1}{4} - \frac{1}{2} \log_2 \frac{1}{2} = \frac{3}{2}$. Tiếp theo, ta sẽ xác định entropy có điều kiện $H(\sigma(2) | \sigma(1))$: Với $\sigma(1) = 1$ ta có $H(\sigma(2) | 1) = 0$ vì $\sigma(2) = 2$ là duy nhất; tương tự cho $H(\sigma(2) | 2) = 0$ (vì $\sigma(2) = 1$ là duy

Hình 3.2: Đồ thị hai phía với \mathfrak{S} là tập các ghép cặp hoàn hảo

nhất), nhưng với $\sigma(1) = 4$ thì $H(\sigma(2)|4) = 1$ vì có hai khả năng cho $\sigma(2)$ là $\sigma(2) = 1$ và $\sigma(2) = 2$. Lấy giá trị kì vọng, ta được $H(\sigma(2)|\sigma(1)) = \frac{1}{2} \cdot 1 = \frac{1}{2}$. Biểu thức entropy có điều kiện tiếp theo $H(\sigma(3)|\sigma(1), \sigma(2))$ và $H(\sigma(4)|\sigma(1), \sigma(2), \sigma(3))$ đều bằng 0 vì các giá trị của $\sigma(1), \sigma(2), \sigma(3)$ được xác định đều là duy nhất. Lấy tổng các entropy có điều kiện này lại, ta có $H(\sigma(1)) + H(\sigma(2)|\sigma(1)) + H(\sigma(3)|\sigma(1), \sigma(2)) + H(\sigma(4)|\sigma(1), \sigma(2), \sigma(3)) = \frac{3}{2} + \frac{1}{2} + 0 + 0 = 2$, thoả mãn mệnh đề (B). Ý tưởng của Radhakrishnan là xét các đỉnh u_1, u_2, \dots, u_n theo một thứ tự ngẫu nhiên $\tau \in S_n$, trong đó mọi τ có xác suất như nhau và bằng $\frac{1}{n!}$, sau đó lấy giá trị trung bình của các entropy. Nói cách khác, ta xét các cặp ghép (*matching*) theo thứ tự $\tau_1, \tau_2, \dots, \tau_n$. Xét τ cố định, khi đó $k_i = \tau_i^{-1}$ được hiểu là vị trí của u_i theo thứ tự ngẫu nhiên τ là k_i . Khi đó, biểu thức (3.2) trở thành:

$$H(\sigma(1), \dots, \sigma(n)) = \sum_{i=1}^n H\left(\sigma(i)|\sigma(\tau_1), \dots, \sigma(\tau_{k_i-1})\right)$$

đúng với mọi τ , lấy giá trị trung bình ta được:

$$H(\sigma(1), \dots, \sigma(n)) = \frac{1}{n!} \sum_{\tau} \left(\sum_{i=1}^n H\left(\sigma(i)|\sigma(\tau_1), \dots, \sigma(\tau_{k_i-1})\right) \right) \quad (3.3)$$

Xét biểu thức

$$H\left(\sigma(i)|\sigma(\tau_1), \dots, \sigma(\tau_{k_i-1})\right) \quad (3.4)$$

Để tìm cận trên cho (3.4), ta sẽ sử dụng mệnh đề (C), áp dụng với biến ngẫu nhiên $X = \left(\sigma(\tau_1), \dots, \sigma(\tau_{k_i-1})\right)$ và $Y = \sigma(i)$. Với τ cố định $\in S_n$ và $\sigma \in \mathfrak{S}$, đặt $N_i(\sigma, \tau)$ là số các giá trị $k \in [n]$ sao cho $u_i v_k \in E(G)$ và $k \notin \left(\sigma(\tau_1), \dots, \sigma(\tau_{k_i-1})\right)$ (nói cách khác,

$N_i(\sigma, \tau)$ là số khả năng còn lại cho $\sigma(i)$ khi đã biết $(\sigma(\tau_1), \dots, \sigma(\tau_{k_i-1}))$. Vì $\deg(u_i) = d_i$ đồng thời u_i phải được ghép cặp trong σ nên $1 \leq N_i(\sigma, \tau) \leq d_i$ với mọi $\sigma \in \mathfrak{S}$. Tiến hành chia tập $\text{supp}X$ thành các tập con $E_{i,j}^{(\tau)}$ sao cho :

$$\left(\sigma(\tau_1), \dots, \sigma(\tau_{k_i-1}) \right) \in E_{i,j}^{(\tau)} \Leftrightarrow N_i(\sigma, \tau) = j, \text{ với } 1 \leq j \leq d_i$$

Coi $|N_i(\sigma, \tau)|$ là một biến ngẫu nhiên trên \mathfrak{S} , ta có:

$$Pr(X \in E_{i,j}^{(\tau)}) = Pr(N_i(\sigma, \tau) = j)$$

Từ mệnh đề (C), với τ cố định:

$$\begin{aligned} H(\sigma(i) | \sigma(\tau_1), \dots, \sigma(\tau_{k_i-1})) &\leq \sum_{j=1}^{d_i} Pr(N_i(\sigma, \tau) = j) \log_2 j \\ &= \sum_{j=1}^{d_i} \log_2 j \sum_{\sigma \in \mathfrak{S}} P(\sigma) \cdot P(N_i(\sigma, \tau) = j | \sigma) \quad (\text{Do } \sigma \in \mathfrak{S} \text{ là 1 nhóm đầy đủ}) \\ &= \sum_{j=1}^{d_i} \log_2 j \sum_{\sigma \in \mathfrak{S}} \frac{P(N_i(\sigma, \tau) = j | \sigma)}{|\mathfrak{S}|} \end{aligned}$$

Kết hợp với (3.3)

$$H(\sigma(1), \dots, \sigma(n)) \leq \sum_{j=1}^{d_i} \log_2 j \left(\frac{1}{n! |\mathfrak{S}|} \sum_{\sigma \in \mathfrak{S}} \sum_{\tau \in S_n} P(N_i(\sigma, \tau) = j | \sigma) \right) \quad (3.5)$$

Xét $\sum_{\tau \in S_n} P(N_i(\sigma, \tau) = j | \sigma)$:

Với mỗi σ cố định $\in \mathfrak{S}$, $N_i(\sigma, \tau)$ nhận các giá trị từ 1 tới d_i với xác suất như nhau là $\frac{1}{d_i}$, vì $N_i(\sigma, \tau)$ chỉ phụ thuộc vào vị trí của $\sigma(i)$ trong hoán vị τ (do σ đã cố định), tương ứng với các đỉnh k thỏa mãn $u_i v_k \in E(G)$ (Nếu $\sigma(i)$ là lân cận gần nhất của i theo thứ tự của hoán vị (giả sử là τ_1). Khi đó $N_i(\sigma, \tau_1) = d_i$ và $P(N_i(\sigma, \tau_1) = d_i | \sigma) = \frac{1}{d_i}$; Nếu $\sigma(i)$ là lân cận gần thứ hai của i theo thứ tự của hoán vị (giả sử τ_2). Khi đó $N_i(\sigma, \tau_2) = d_i - 1$ và $P(N_i(\sigma, \tau_2) = d_i - 1 | \sigma) = \frac{1}{d_i}, \dots$ tương tự với $n!$ hoán vị của S_n . Do đó, giá trị của biểu thức trên bằng:

$$\sum_{\tau \in S_n} P(N_i(\sigma, \tau) = j | \sigma) = n! \cdot \frac{1}{d_i} = \frac{n!}{d_i}$$

Và biểu thức (3.2) trở thành:

$$\begin{aligned}
 H(\sigma(1), \sigma(2), \dots, \sigma(n)) &= \sum_{i=1}^n H(\sigma(i) | \sigma(1), \sigma(2), \dots, \sigma(i-1)) \\
 &\leq \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^{d_i} \log_2 j \left(\frac{1}{n! |\mathfrak{S}|} \sum_{\sigma \in \mathfrak{S}} \frac{n!}{d_i} \right) \\
 &= \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^{d_i} \log_2 j \left(\frac{1}{n! |\mathfrak{S}|} \cdot |\mathfrak{S}| \cdot \frac{n!}{d_i} \right) \\
 &= \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^{d_i} \log_2 j \cdot \frac{1}{d_i} = \sum_{i=1}^n \frac{1}{d_i} \log_2(d_i!). \quad \square
 \end{aligned}$$

Chương 4

Hình vuông Latin

4.1 Khái niệm

Hình vuông latin là một trong số những hình tổ hợp lâu đời nhất, có những nghiên cứu rõ ràng từ thời cổ đại. Để có được hình vuông Latin, ta phải điền vào n^2 ô của một mảng các ô vuông kích thước $n \times n$ các số $1, 2, \dots, n$ sao cho mỗi số điền vào chỉ xuất hiện đúng một lần ở mỗi hàng và mỗi cột chứa số đó. Nói cách khác, mỗi hàng và mỗi cột này là một hoán vị của tập $\{1, 2, \dots, n\}$. Khi đó ta nói đó là hình vuông Latin bậc n .

1	2	3	4
2	1	4	3
4	3	1	2
3	4	2	1

Bảng 4.1: Hình vuông Latin bậc 4.

Ta xét bài toán: Xác định số hình vuông latin $L(n)$ bậc n . Xét một vài ví dụ nhỏ :

$$n = 1: \begin{array}{|c|} \hline 1 \\ \hline \end{array} : L(1) = 1$$

$$n = 2: \begin{array}{|c|c|} \hline 1 & 2 \\ \hline 2 & 1 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{|c|c|} \hline 2 & 1 \\ \hline 1 & 2 \\ \hline \end{array} : L(2) = 2$$

$$n = 3: \begin{array}{|c|c|c|} \hline 1 & 2 & 3 \\ \hline 2 & 3 & 1 \\ \hline 3 & 1 & 2 \\ \hline \end{array} : L(3) = 12$$

$$L(1) = 1, L(2) = 2, L(3) = 12, L(4) = 576, L(5) = 161280$$

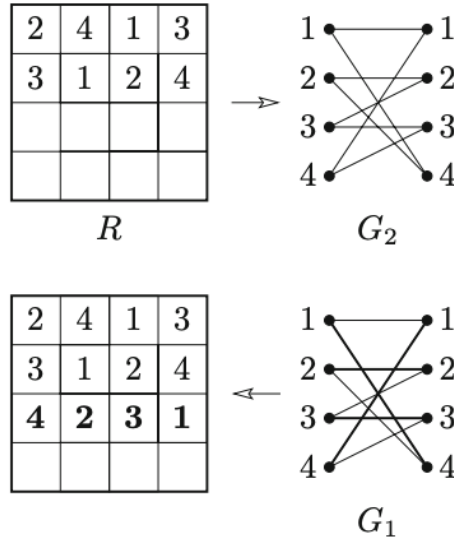
Ta thấy khi n lớn, thì số lượng hình vuông Latin bậc n tăng rất nhanh. Liệu ta có thể tìm được một chặn trên cho giá trị này? Kết quả của định lý Brégman sẽ giải quyết được vấn đề này.

4.2 Mô hình bài toán

Xét một hình vuông $n \times n$ và điền vào đó các số $1, 2, \dots, n$ sao cho đó là một hình vuông Latin. Có $n!$ cách điền vào hàng đầu tiên (hoán vị của n phần tử). Giả sử $n - k$ hàng đầu tiên đã được điền và cho ta một hình chữ nhật Latin R kích thước $(n - k) \times n$. Vậy có bao nhiêu cách để điền vào hàng tiếp theo? Xét một đồ thị hai phía $G_k = (U \cup V, E)$, trong đó U là tập các phần tử $\{1, 2, \dots, n\}$ và V là tập các vị trí của cột, sao cho:

$$ij \in E : \Leftrightarrow i \text{ không xuất hiện trong cột thứ } j \text{ của } R.$$

Nói cách khác, một cách điền phù hợp trong hàng tiếp theo tương ứng với một cặp ghép hoàn hảo (*perfect matching*) trong đồ thị hai phía $G_k = (U \cup V, E)$. Bây giờ, mọi thành phần $i \in U$ xuất hiện $n - k$ lần trong R nên nó sẽ xuất hiện trong k cột còn lại của hàng tiếp theo. Do đó, i có bậc k trong G_k và tương tự $d(j) = k$ với $j \in V$.

Đặt M_k là ma trận 0/1 tương ứng với G_k , khi đó:

$$\text{per } M_k = \text{số cách điền phù hợp của hàng } n - k + 1.$$

Mọi hàng và cột trong M_k có tổng bằng k ; ta kí hiệu tập các ma trận 0/1 bởi $\mathcal{M}(n, k)$. Giá trị $\text{per } M_k$ phụ thuộc vào việc sắp xếp ma trận R , nhưng nếu ta có một cận trên và cận dưới hợp lý cho các ma trận trong $\mathcal{M}(n, k)$, khi ta lấy tích trên các giá trị của k , ta thu được một cận trên/cận dưới cho $L(n)$.

Sử dụng định lý Brégman với $d_1 = d_2 = \dots = d_n = k$ ta có ngay

$$\text{per } M \leq k!^{\frac{n}{k}} \text{ với mọi } M \in \mathcal{M}(n, k)$$

Bây giờ là giá trị cho cận dưới: Giả sử $k < n$ và đặt L là hình chữ nhật Latin $k \times n$ (k hàng trên đã được điền) trên $\{1, 2, \dots, n\}$. Để tính số cách điền các số vào các hàng tiếp theo $(k + 1)$ để tạo thành hình chữ nhật Latin $(k + 1) \times n$, đặt $M = (m_{ij})$ là một ma trận sao cho $m_{ij} = 1$ nếu i không xuất hiện ở cột thứ j và bằng 0 nếu ngược lại. Khi đó giá trị $\text{per } (M)$ sẽ đếm số cách có thể điền vào hàng thứ $k + 1$. Tổng theo hàng và cột của ma trận $M = n - k$ nên $\frac{1}{n-k}B$ là ma trận *ngẫu nhiên kép*. Theo định lý (1.1) về vịnh thức: $\text{per } (M) \geq (n - k)^n \frac{n!}{n^n}$ nên ta có:

$$L(n) \geq n! \prod_{k=1}^{n-1} \left\{ (n - k)^n \frac{n!}{n^n} \right\} = \frac{(n!)^{2n}}{n^{n^2}}.$$

Tổng quát, ta đã chứng minh được kết quả đáng chú ý sau:

Định lý . Số hình vuông Latin bậc n (kí hiệu: $L(n)$) thỏa mãn

$$\frac{n!^{2n}}{n^{n^2}} \leq L(n) \leq \prod_{k=1}^n k!^{\frac{n}{k}}.$$

Sử dụng tính xấp xỉ của $n!$:

$$\left(\frac{n}{e}\right)^n < n! < en\left(\frac{n}{e}\right)^n, \quad (4.1)$$

Ta có thể rút ra công thức về giới hạn sau đây.

Hệ quả . Theo giới hạn, số hình vuông Latin bậc n , kí hiệu bởi $L(n)$ thỏa mãn

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{L(n)^{\frac{1}{n^2}}}{n} = \frac{1}{e^2}$$

Chứng minh. Từ cận dưới của $L(n)$ ta có

$$L(n) \geq \frac{n!^{2n}}{n^{n^2}} > \frac{\left(\frac{n}{e}\right)^{2n^2}}{n^{n^2}} = \left(\frac{n}{e^2}\right)^{n^2}$$

nên $\frac{L(n)^{\frac{1}{n^2}}}{n} > \frac{1}{e^2}$ và do đó $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{L(n)^{\frac{1}{n^2}}}{n} \geq \frac{1}{e^2}$

Để tìm cận trên, ta sẽ chỉ ra với mọi $\epsilon > 0$,

$$\frac{L(n)^{\frac{1}{n^2}}}{n} < \frac{1}{e^2}(1 + \epsilon)$$

đúng khi n đủ lớn. Để thuận tiện ta đặt $\mathcal{L}(n) = L(n)^{\frac{1}{n^2}}$. Sử dụng (4.1), ta có

$$\begin{aligned} \log \mathcal{L}(n) &\leq \frac{1}{n} \log \prod_{k=1}^n (k!)^{\frac{1}{k}} = \frac{1}{n} \sum_{k=1}^n \frac{1}{k} \log k! \\ &< \frac{1}{n} \sum_{k=1}^n \frac{1}{k} \log \left(ek \left(\frac{k}{e}\right)^k \right) \\ &= \frac{1}{n} \sum_{k=1}^n \frac{1}{k} (1 + \log k + k \log k - k) \\ &= \frac{1}{n} \left[\sum_{k=1}^n \frac{1}{k} + \sum_{k=1}^n \frac{\log k}{k} + \sum_{k=1}^n \log k - n \right]. \end{aligned}$$

Trong đó tổng đầu tiên là số *Harmonic* H_n : $H_n < \log n + 1$. Tổng thứ 3 được đánh giá thông qua (4.1), với:

$$\sum_{k=1}^n \log k < \log \left(en \left(\frac{n}{e}\right)^n \right) = 1 + (n+1) \log n - n \leq (n+2) \log n - n \quad (4.2)$$

Đối với tổng thứ hai, vì $\frac{\log x}{x}$ luôn dương với mọi $x > 1$ và là hàm đơn điệu giảm với $x > e$, ta có:

$$\int_1^n \frac{\log x}{x} \geq \sum_{k=4}^n \int_{k-1}^k \frac{\log x}{x} dx \geq \sum_{k=4}^n \int_{k-1}^k \frac{\log k}{k} dx = \sum_{k=4}^n \frac{\log k}{k},$$

nên

$$\sum_{k=1}^n \frac{\log k}{k} \leq 2 + \left[\frac{1}{2} (\log x)^2 \right]_1^n = 2 + \frac{1}{2} (\log n)^2. \quad (4.3)$$

Từ (4.2) và (4.3) ta có:

$$\log \mathcal{L}(n) < \frac{3 \log n}{n} + \frac{3}{n} + \frac{(\log n)^2}{2n} + \log n - 2,$$

trong đó 3 số hạng đầu tiến dần về 0 khi n đủ lớn. Do đó, với mọi $\delta > 0$:

$$\log \mathcal{L}(n) \leq \delta + \log n - 2.$$

nên $L(n)^{\frac{1}{n^2}} \leq \frac{n}{e^2} e^\delta$ khi n đủ lớn. Ta có điều phải chứng minh. \square

TỔNG KẾT

Qua bài báo cáo này, em đã tìm hiểu được một trong những đặc trưng của ma trận là vĩnh thức, cùng với chứng minh các bất đẳng thức liên quan đến giá trị này thông qua các phép biến đổi đại số và kiến thức về entropy từ lý thuyết thông tin, qua đó ứng dụng chúng để giải quyết bài toán đếm tổ hợp xác định số hình vuông Latin bậc n .

Tài liệu tham khảo

1. Martin Aigner, Günter M. Ziegler, “Proofs from THE BOOK”, 6th Edition.
2. Valle Martinez, Vicente, "Notes on the proof of the van der Waerden permanent conjecture"(2018).